

KONSERVERING AV «HØYFJELLSLANDSKAP MED OPPTREKKENDE UVÆR» AV HANS GUDE

Del av samlingen tilhørende Aust-Agder museum og arkiv IKS

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Konservering av «Høyfjellslandskap med opptrekkende uvær» av Hans Gude Del av samlingen tilhørende Aust-Agder museum og arkiv IKS	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 187	Publiseringsdato 10.02.2023
	Prosjektnummer 1022499	Sider 13
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Jernæs, Nina Kjølsten	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-334-6	Oppdragstidspunkt / periode utført Jan-feb.2023
Forsidebilde Under konservering i AAMA sine lokaler. Foto: Gerd Corrigan, KUBEN		

Prosjektleder Nina Kjølsten Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) -
Kvalitetssikrer Kjersti M. Ellewsen

Oppdragsgiver / finansiert av Aust-Agder museum og arkiv IKS
--

Sammendrag NIKU tilstandsvurderte i 2022 to malerier av Hans Gude som er i samlingen tilhørende Aust-Agder museum og arkiv IKS. Målet med arbeidet var å vurdere om maleriene kunne stilles ut, og eventuelt hva som måtte gjøres av konserveringsarbeid. Det største maleriet, aam.b.1384 kalt «Høyfjellslandskap med opptrekkende uvær» ble registrert med endel løs maling. Januar 2023 var NIKU på konserveringsstudioet på KUBEN for å konsolidere løs maling. Rapporten beskriver metode og materialbruk, og dokumenterer utført arbeid med bilder.
Abstract NIKU made a condition assessment in 2022 of two paintings by Hans Gude, which is a part of the collection of Aust-Agder museum og arkiv IKS. The aim of the work was to assess whether the paintings could be exhibited and, if necessary, what conservation work needed to be done. The largest painting, aam.b.1384 called "Høyfjellslandskap med opptrekkende uvær" was registered with loose paint. January 2023, NIKU was at the conservation studio at KUBEN to consolidate the loose paint. The report describes the used method and material and documents the undertaken work with images.

Emneord Lerretsmaleri, nasjonalromantikken, konservering, konsolidering
Keywords Canvas panting, national romanticism, conservation, consolidation

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewsen

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn for arbeidet	7
2	Informasjon om maleriet	7
2.1	Historie og behandlingshistorikk	7
3	Gjennomført arbeid 2023	8
4	Litteratur	12
5	Materialer benyttet i 2023	12

1 Bakgrunn for arbeidet

Den 8.11.2022 tilstandsregistrerte NIKU museets to malerier av Hans Gude; aama.b 1383 og aama.b 1384 på oppdrag fra Aust-Agder museum og arkiv IKS (AAMA). Rapportene ble oversendt museet 14.11.2022. Rapportene konkluderte med at aama.b. 1383 var i god stand og kan stilles ut. Maleriet med nr. aama.b. 1384 hadde løs maling i øvre del og ble anbefalt konservering for å sikre maleriet for videre bevaring, og for å tåle utstilling. NIKU leverte en kostnadsoversikt over arbeidet, og har gjennomført konservering av maleriet aama.b. 1384 med tittelen «Høyfjellslandskap med opptrekkende uvær» i perioden 23.-27.1.2023. NIKU har tatt bildene i rapporten med mindre annet er beskrevet.

2 Informasjon om maleriet

Maleriet er malt i 1848 og det er signert og datert i nedre venstre hjørne. Det er malt med oljemaling på lerret og måler 180 x 114 cm uten pynteramme. Det er hevdet at maleriet avbilder Jotunheimen og den store Skagastølstindene til høyre og Smørstabbreen til venstre (Hamran, 1980).

2.1 Historie og behandlingshistorikk

I museets arkiv finnes endel informasjon om maleriets historikk.

I et vedlegg til brev fra M. Malmanger v/ Nasjonalgalleriet til AAMA 1.8.1980 har F. Haverkamp v/ Nasjonalgalleriet listet opp katalogopplysninger om Hans Gude og maleriet. Gude skrev i et brev datert mars 1848: «[...] mit store bilde er allerede afgaaet til Berlin». Ifølge Haverkamp er det snakk om aama.b. 1384. Maleriet [aama.b.1384] ble innkjøpt av den bekjente kunstsamler Nottebohm i Rotterdam i 1898. Neste gang det er skriftlig informasjon om maleriet, er i et brev fra generalkonsul Harald Juell til Nasjonalgalleriet datert 9.1.1959: «Under mitt opphold i Belgia i løpet av de siste 8,5 årene har jeg kjøpt på auksjon i Palais des Beaux Arts, Brussel tre bilder, deriblandt dette [maleri aama.b. 1384]. Det er trukket over på nytt lerret (retoilès) og restaurert av den kjente restorateur i i Palais des Beaux Arts, Herr Bender. Maleriet fikk samtidig ny ramme..» (Juell 1959). Maleriet har katalognr. 140 i hefte fra auksjonsutstilling i Brussel i 1957. Trolig var det H. Juell som kjøpte maleriet på denne auksjonen.

Det var et ønske fra Juell at maleriene ble deponert til Nasjonalgalleriet da han skulle reise til Havana. Det ble ikke innfridd, og i brev til AAMA fra Nasjonalgalleriet datert 1.8.1980 står det at de to maleriene er en testamentarisk gave til Aust-Agdermuseum fra Harald Juell. Maleriene er på dette tidspunktet til konservering hos Nasjonalgalleriet: «Det største bildet [aama.b. 1384] er sterkt skadet, og det er usikkert hvordan bildet vil fremstå etter fullført restaurering.» (Malmanger 1980). Foreløpig er ikke rapport fra arbeidet i 1980 funnet.

Senere behandling og oppbevaring

Maleriet er behandlet i flere omganger, og den mest inngripende behandlingen var før 1959 (trolig mellom 1957-59) da lerretet ble voksdublert. Originalerretet har ikke oppspenningskant. Maleriet har vært på utstillinger utenfor museet, bl.a. på Nasjonalgalleriet i 2003. Det ble utført en tilstandsregistrering i 2003 der løs maling i øvre del av maleriet ble registrert. I tilstandsrapporten datert 7.8.2003 beskriver konservator T. Røskar Reed at lerretet har god tilstand. Malingslag er beskrevet med noen områder med løse malingsflak, og områdene er markert på arkivert fotografi. I en rapport datert 22.6.2005 skrevet av T. Røskar Reed beskrives det at maleriet har fått baksideskyttelse/vibrasjonsdemper av kanalplast i polycarbonat festet til blindrammen.

I senere tid har maleriet hengt på Langsæ gård i ukontrollert innelukkning. På grunn av bekymring for maleriets tilstand ble maleriet demontert i 2022.

Kortfattet historikk

1848	Bildet males
1848	Bildet fraktes til Berlin
1898	Kjøpt av kunstsamler Nottebohm i Rotterdam
1957 (?)	Kjøpt av generalkonsul i Brussel. Dublert og påmontert ny ramme.
1980	Gitt i testamentarisk gave til Aust-Agder museum og arkiv IKS. Konserveres på Nasjonalgalleriet
2003	Tilstandsvurdering før utlån: noe løs maling. Utstilt på Nasjonalgalleriet.
2005	Påmontert bakplate

3 Gjennomført arbeid 2023

Ikke behov for demontering: Siden maleriet er voksdublert er lerretet stivt uten bevegelse/svikt når man påfører lett trykk fra forsiden. Det ble vurdert til at det ikke var nødvendig å demontere bakplate for å støtte opp under lerret ved konsolidering av løs maling.

Rensetester: Ved tilstandsregistreringen ble det ikke gjennomført noen rens tester. Derfor startet arbeidet i januar med å utføre rens tester for støv og smuss. I testet område var det lite eller ingen synlig endring ved fjerning av støv og smuss med saliva og vann. Dermed kunne konsolideringsarbeidet gjennomføres uten at hele maleriet ble rens et i forkant.

Valg av konsolideringsmiddel: Det var viktig at valgt konsolideringsmateriale var uten løsemidler for å unngå å påvirke fernissen. Videre måtte materialet ha god inntrengningsevne og mykgjøre malingen slik at den kunne legges ned uten brudd i malingsflakene. Valget falt dermed på Lascaux Medium for Konsoliering (LMK).

Gjennomføring: Påføring av lim med spisspensel, varmeskje 70 °C og bruk av silikonert melinex mellom varmeskje og malingslag (foto 1).

Foto 1: Bruk av varmeskje med melinex mellom varmeskje og malingslag. Foto: Gerd Corrigan/KUBEN.

Det var sprø malingsflak som skulle legges ned, og arbeidet krevde endel tålmodighet (foto 2-3). Flere av områdene med løs maling var i tidligere retusjerte områder. Dette indikerer at det kan være gjentakende oppskallinger.

Foto 2: Detalj før konsolidering

Foto 3: Detalj etter konsolidering

Det var flere områder der voks bygget endel under malingen slik at det var et ujevnt underlag. Derfor var det ikke alle konsoliderte områder der malingsflakene kunne legges helt ned, men de fikk likevel vedheft. Noen steder er det observert hulrom med stiv maling, der det er usikkert hvordan malingen ligger på underlaget. Hulrommet kan også være mellom originalerretet og dubleringslerret uten at det er mulig å sjekke (foto 4).

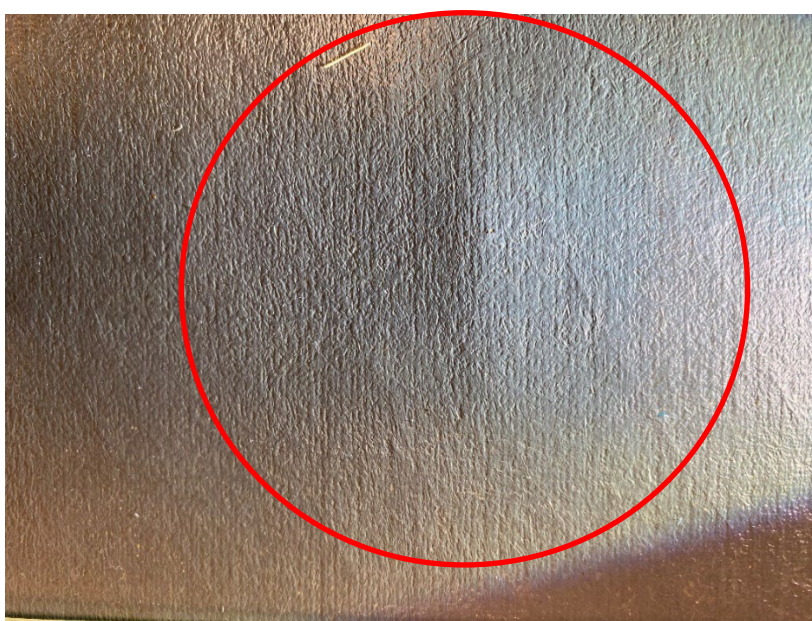

Foto 4: Bul i malingslaget på grunn av mulig hulrom mellom original- og sekundærlerret, uten at dette er sjekket.

Omfanget med løs maling hadde økt fra 2003 til 2022. I tillegg ble oversikten over løs maling fra 2022 utvidet mens arbeidet ble utført. I områder der det ble registrert med løs maling 8.11.22, ble det i januar oppdaget mer løs maling i nærliggende områder. Løs maling var i mest i øvre halvdel i himmelpartiet, med enkeltområder langs nedre kant (foto 5).

Ved fastlegging av løs maling ble det renset for limstoff i området rundt. I ett område var det et grått/grågult lag som løste seg og minnet om animalsk lim. Dette ble observert i øvre venstre del av maleriet. Renset område ble noe renere, og det er usikkert hva denne tidligere filmen er. Maleriet har gjennomgått flere runder med konservering og restaurering, så det er mulig at dagens løse maling også har vært problemområder tidligere. Dette ukjente laget som løste seg kan være et tidligere påført lim. Fastlegging av løs maling fungerte likevel greit i dette begrensede området.

Det er noen steder observert mindre gule prikker som ligger løst på overflaten. De sees kun i lupe. Dette er fra en tidligere restaurering og er trolig voks. De lar seg enkelt plukke av, men med fare for at malingen under blir løs. Det er derfor ikke gjort noe med disse prikkene (foto 6).

Foto 6: Rester av voks eller annet sekundært materiale på overflaten.

Foto 5: Oversikt over konsoliderte områder i 2023, områdene er markert med røde streker. Bildet er også overlevert som separat billedfil til AAMA sammen med rapporten. Foto: Gerd Corrigan/KUBEN. Markeringer: NIKU.

4 Litteratur

Hamran 1980: Notat 8/8-80 av Ulf Hamran: «Vedr. Topografien i de to Gudemaleriene fra Juell».

Juell 1959: Brev fra Harld Juell til Nasjonalgalleriet v/ Sigurd Willoch, Antwerpen 9.1.1959.

Malmanger 1980: Brev fra Magne Malmanger til Ulf Hamran 1.8.1980: «To høyfjellsbilder av H.F. Gude: testamentarisk gave fra ambassadør Harald Juell». AAM journalnr. 156/1980.

5 Materialer benyttet i 2023

Lascaux Medium for konsolidering:

<https://www.arkivprodukter.no/Uploads/2043100%20Teknisk%20datablade%20Lascaux%20Medium%20Ofuer%20Konsolidierung.pdf>

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 187

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00